

Saeimas vēlēšanu likuma norma, kas liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personām, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās noteiktās organizācijās, atbilstoši to interpretējot, atbilst Satversmei

2018. gada 29. jūnijā Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2017-25-01 “Par Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam”.

Apstrīdētā norma

Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punkts:

“Saeimas vēlēšanās nevar pieteikt par kandidātiem un Saeimā nevar ievēlēt personas, kuras pēc 1991. gada 13. janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās.”

Augstāka juridiska spēka normas

Satversmes 1. pants: “Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”

Satversmes 9. pants: “Saeimā var ievēlēt katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.”

Satversmes 91. panta pirmais teikums: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Tatjanas Ždanokas pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēja līdz 1991. gada augustam ir bijusi Latvijas Komunistiskās partijas (turpmāk – LKP) Kontroles un revīzijas komisijas locekle. Tiesa, pamatojoties uz prokuratūras lūgumu, konstatējusi faktu, ka viņa pēc 1991. gada 13. janvāra ir darbojusies LKP. Pieteikuma iesniedzēja 2017. gadā vērsusies ar iesniegumu Centrālajā vēlēšanu komisijā, lai noskaidrotu, vai viņai ir tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās. Centrālā vēlēšanu komisija sniegusi uzziņu, ka minētajos apstākļos

saskaņā ar apstrīdēto normu pieteikuma iesniedzēja nevar kandidēt Saeimas vēlēšanās. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. un 9. pantam, kā arī pārkāpj no Satversmes 91. panta pirmā teikuma izrietošo vienlīdzības principu.

Tiesas secinājumi

Par apstrīdētās normas saturu

Satversmes tiesa norādīja, ka visupirms ir jānoskaidro apstrīdētās normas saturs. Ievērojot to, ka tiesību normas saturu nosaka arī tie procesi, kas notikuši pēc normas pieņemšanas, Satversmes tiesa apstrīdēto normu interpretēja, ievērojot tās objektīvo mērķi patlaban, 2018. gadā, un ņemot vērā Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts pašreizējo attīstību. [13., 13.2.]

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ir viens no paš aizsargājamo demokrātijas instrumentiem, ar kura palīdzību demokrātiska tiesiska valsts aizsargā tās konstitucionālos orgānus un valsts drošības iestādes no personām, kuras ar savu rīcību apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Demokrātiska tiesiska valsts ir tiesīga prasīt, lai personas, kuras ieņem valsts amatus, būtu lojālas valstij un jo īpaši konstitucionālajiem principiem, uz kuriem tā balstīta. [13.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma interpretējama tādējādi, ka tā liedz kandidēt Saeimas vēlēšanās personai, kura pēc 1991. gada 13. janvāra, darbojoties PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. [13.4.]

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. un 9. pantam

Par pamattiesību ierobežojuma esību

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās. [17.2.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un vai tam ir leģitīms mērķis

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. To, vai pamattiesību ierobežojumam vēl joprojām ir leģitīms mērķis, Satversmes tiesai vērtēja, ievērojot pašreizējo sabiedrības un valsts demokrātiskās attīstības pakāpi. Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā noteiktā ierobežojuma leģitīmais mērķis ir nepieļaut to, ka persona, kura ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, varētu kandidēt Saeimas vēlēšanās. Tātad apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība. Šāds mērķis ir izvirzīts atbilstoši paš aizsargājošās demokrātijas principam. [19., 20., 20.1. un 20.2.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir piemērots līdzeklis tā leģitīmā mērķa sasniegšanai. [22.]

Apsverot to, vai nepastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa ņēma vērā to, ka valstij ir plaša rīcības brīvība savas vēlēšanu sistēmas organizēšanā. Lai arī Latvija ir Eiropas Savienības, NATO, Eiropas Padomes, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas un citu organizāciju dalībvalsts, tomēr šis apstāklis pats par sevi vēl neizslēdz iespējamus Latvijas valsts apdraudējumus. Vienlaikus vērtējot to, vai pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, Satversmes tiesa ņēma vērā arī to, ka Latvijas sabiedrībā demokrātija vēl nebūt netiek uzskatīta par pašsaprotamu. [23.]

Satversmes tiesa norādīja, ka valsts, sargājot savu demokrātisko iekārtu, ir tiesīga pastāvīgi vērtēt tās apdraudējuma pakāpi un lemt par ierobežojuma turpmāku saglabāšanu. Ja likumdevējs, izmantojot savu rīcības brīvību, ir nolēmis, ka apstrīdētajā normā noteiktais ierobežojums vēl joprojām ir nepieciešams, tad par saudzējošāku līdzekli nevar atzīt regulējumu, kas ļautu attiecīgajai personai kandidēt Saeimas vēlēšanās un pieprasītu vienīgi norādi par tās dalību kādā no apstrīdētajā normā minētajām organizācijām. [23.]

Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs apstrīdētajā normā ietvertu ierobežojumu pēc būtības pēdējo reizi ir pārskatījis 2010. gadā. Satversmes tiesa uzvēra: lai gan nedz no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas nedz Satversmes neizriet tas, cik bieži likumdevējam būtu jāpārskata konkrētais personas tiesību kandidēt vēlēšanās ierobežojums, kritiski vērtējams ir tas, ka pēc 2010. gada Saeima šo ierobežojumu nav pārskatījusi. Tomēr Latvijas konstitucionālo orgānu sistēmā arī Satversmes tiesas kompetencē ir pārliecināšanās par to, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma saglabāšanai pēc 2010. gada ir saprātīgs pamatojums, proti, ka šis ierobežojums nav noteikts patvaļīgi. Satversmes tiesa norādīja uz ārējiem un iekšējiem apdraudējumiem, kas Latvijas valsts demokrātiskās attīstības kontekstā ir būtisks faktors ierobežojuma saglabāšanai. [24.1, 24.2.]

Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētā norma ir vērsta nevis pret ideju plurālismu Latvijā vai kādas personas politiskajiem uzskatiem, bet gan pret tādu personu, kura ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Vienlaikus apstrīdētā norma neliedz personai, uz kuru attiecas tajā ietvertais ierobežojums, aktīvi darboties politiskajās partijās un sabiedriskajās organizācijās. [24.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka Saeimas vēlēšanu likumā ir ietverts mehānisms, kas ļauj katru gadījumu izvērtēt individuāli un pārliecināties par to, vai uz personu ir attiecināms apstrīdētajā normā ietvertais aizliegums kandidēt Saeimas vēlēšanās. Pārbaudot pieteikto kandidātu, Centrālajai vēlēšanu komisijai jāpārliecinās ne tikai par to, vai ar tiesas spriedumu ir konstatēta personas aktīva darbība apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, bet arī par to, vai persona ar savu rīcību vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Centrālās vēlēšanu komisijas lēmums ir pārsūdzams tiesā. [24.3.]

Satversmes tiesa secināja, ka sabiedrības ieguvums no apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma valstī, kurā, ievērojot gan tās demokrātisko attīstību, gan vispārējo situāciju Eiropā, pastāv nepieciešamība aizsargāt demokrātisko iekārtu, proti, valsts konstitucionālo orgānu integritāti, ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas personai, kura ar savu rīcību apdraud valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus, rodas tās

pamattiesību ierobežojuma rezultātā. Satversmes tiesa ņēma vērā arī to, ka likumdevējam jebkurā brīdī, konstatējot to, ka politiskā situācija valstī mainās un ārpolitiskie apdraudējumi mazinās, ir pienākums pārskatīt apstrīdētajā normā ietverto ierobežojumu un lemt par grozījumiem Saeimas vēlēšanu likumā. [24.4.]

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam.

Satversmes tiesa norādīja, ka ar apstrīdēto normu likumdevējs ir ierobežojis to pilsoņu tiesības kandidēt Saeimas vēlēšanās, kuri pēc 1991. gada 13. janvāra, aktīvi darbojoties apstrīdētajā normā minētajās organizācijās, ar savu rīcību apdraudēja un vēl joprojām apdraud Latvijas valsts neatkarību un demokrātiskas tiesiskas valsts principus. Tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem attiecas apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums, un tie Latvijas pilsoņi, uz kuriem neattiecas šis, kā arī citi Satversmē un Saeimas vēlēšanu likumā noteiktie vēlēšanu tiesību ierobežojumi, atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos. Satversmes tiesa norādīja, ka no Satversmes 91. panta pirmā teikuma neizriet likumdevēja pienākums paredzēt vienādu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos un savstarpēji nesalīdzināmos apstākļos. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. [25.2.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Saeimas vēlēšanu likuma 5. panta 6. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 9. un 91. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā.

Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/10/2017-25-01_Spriedums.pdf#search=2017-25-01

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830737, 26200580